

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕТОД РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ СКЛАДНОЇ СІМ'Ї

1. Выготский Л.С. *Воображение и творчество в детском возрасте*. – М.: Просвещение, 1991. – 90 с.
2. Гиргинов Г. *Наука и творчество*. – М.: Прогресс, 1979. – 98 с.
3. Гончаренко С. *Український педагогічний словник*. – К.: Либідь, 1997. – 373 с.
4. *Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття)*. – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
5. Закон України "Про державну підтримку позашкільної освіти та виховання" // *Освіта України*. – 1998. – 22 квітня. – С.4 – 5.
6. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
7. Концепція позашкільної освіти та виховання // *Освіта України*. – 1997. – 14 березня. – С.3 – 4.
8. Лук А.Н. *Учить мыслить*. – М.: Знание, 1985. – 98 с.
9. Савченко О.Я. *Сучасний урок у початкових класах*. – К., 1997. – 256 с.
10. Спиркин А.Г. *О творческой силе человеческого разума*. // *Послесловие Гиргинова Г. Наука и творчество*. – М.: Прогресс, 1979. – 588 с.

Наталія Марусик, здобувач, лаборант кафедри загальної та соціальної педагогіки
Чернівецького національного університету
ім. Юрія Федьковича

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕТОД РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ СКЛАДНОЇ СІМ'Ї

У статті розглядається соціально-педагогічна консультація сім'ї як суспільства, в якому взаємодіють дві повноцінні сім'ї. А також причини конфліктів, які притаманні такій сім'ї.

Постановка проблеми. "Завдання консультанта – допомогти клієнтові з готовністю прийняти на себе соціальну відповідальність, вдихнути в нього мужність, яка допоможе клієнтові вивільнитися від невідступного почуття неповноцінності й спрямувати його прагнення в соціально корисне русло" (*Ролло Мей*). Цей вислів дуже точно висвітлює завдання в роботі соціального педагога як консультанта.

Оскільки консультація соціального педагога може включати в себе не лише інформаційні, психологічні чи педагогічні компоненти взаємодії, а й психотерапевтичні, то консультант, безперечно, має володіти вмінням аналізувати ситуацію, використовуючи різні техніки психоаналітичної роботи. Як відомо, соціальний педагог як практик виконує роль консультанта-психолога.

Сучасне суспільне життя ставить жорсткі вимоги до компетентності, професіоналізму, поведінки, рівня культури і мислення соціального педагога-практика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективне розв'язання психологом-практиком різноманітних професійних завдань, як показують

дослідження, значною мірою залежить від наявності і рівня сформованості істотних компонентів моделі фахівця у галузі практичної психології, розробленої Н.І.Пов'якель, а саме:

- професійно важливих особистісних рис і якостей (адекватність і сталість самооцінки, сенситивність, емпатійність, асертивність, фрустраційна толерантність, відсутність хронічних внутрішніх особистісних конфліктів, які обумовлюють проєкції, неадекватні психологічні захисти тощо), що дають змогу займатися насамперед запитамі і станом Клієнта, а не стверджуватися за рахунок Клієнта, не відволікатися під час роботи з Клієнтом на свої психічні стани і переживання;

- професійно важливих соціально-когнітивних і комунікативних умінь (слухати іншого, розмовляти та умовляти, встановлювати соціальний контакт, переконувати іншого, навіювати тощо), що дають можливість, у свою чергу, створювати відповідний контакт з Клієнтом на засадах етичних принципів [3] і діалогічної інтенції, переконувати Клієнта, впливати на нього позитивно і життєстверджуюче;

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕТОД РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ СКЛАДНОЇ СІМ'Ї

- професійно важливих якостей і властивостей – уваги, сприймання, уяви, мислення (уважність, спостережливність, уміння підмічати дрібниці у вербальній і невербальній поведінці; гнучкість, пластичність та динамічність мислення, вміння виділяти суттєве та узагальнювати, прогнозувати реакції та дії Клієнта, ситуації, наприклад, конфліктні; рефлексувати щодо себе та іншого, дій та станів – і своїх, і Клієнта, моделювати наслідки роботи тощо). Це надає можливість адекватно сприймати і розуміти Клієнта, поверхневий і глибинний зміст запиту, творчо визначати завдання і гіпотезу, ставити психологічний діагноз та прогнозувати наслідки дій, вчинків тощо [6];

- психофізичних властивостей і психічних якостей, що характеризують нервову систему як сталу, міцну, стресостійку і водночас досить гнучку і пластичну. Це обумовлює високу працездатність і саморегуляцію особистості, неохильність до психічного збудження та швидкого виснаження;

- акторських, проєктивних та організаторських здібностей, що дають можливість ефективно впроваджувати ігрові засоби і психотехніки, групові засоби психокорекційної, розвивальної та психотерапевтичної роботи.

Виклад основного матеріалу. Рівень сформованості названих професійно важливих компонентів моделі фахівця значною мірою забезпечує продуктивність професійної діяльності та компетентність розв'язання психологічних завдань і надання кваліфікованої психологічної допомоги. Особливий інтерес у цьому розв'язанні викликає те, що сформованість деяких із компонент не може компенсувати повну відсутність інших, чи навпаки. Так, наприклад, необхідні спеціалістові в галузі психології, тим більше практичної, здатність до емпатії, спостережливості, контактності тощо. Їхня наявність може вказувати на здатність до професії психолога. Але співчуття і комунікативність поза високим інтелектом і розвинутим професійним мисленням, ригідність та пізнавальні лінощі навряд чи можуть забезпечити адекватність сприймання і розуміння Клієнта, визначення глибинного змісту його запиту, встановлення психологічного діагнозу, створення програм психокорекції тощо. І навпаки, високий інтелект та загальна психологічна культура при підвищеному егоцентризмі особистості, відсутності, наприклад, любові та поваги до людей чи схильності до співчуття або умінь вислуховувати іншого вказують, на, наш погляд, на нездатність до професії соціального

педагога практичного психолога і продуктивної діяльності в галузі практичної психології [7, 3 – 6].

Варто підкреслити, що сформованість інтелектуальних, емоційних і поведінкових компонентів професійної готовності до діяльності в галузі практичної психології неможлива без сформованості пізнавальних і рефлексивних компонентів самосвідомості майбутнього фахівця, які не тільки спрямовують процес мислення і прийняття рішень, але й забезпечують регулювання і саморегулювання діяльності та поведінки, а, крім того, і збереження психофізичного й енергетичного потенціалу фахівця. Останнє особливо важливе у розв'язанні психоконсультаційних або психоконфліктологічних завдань, що неможливе без рефлексивного усвідомлення себе, своїх можливостей, своїх станів, актуалізації внутрішніх проблем і конфліктів, усвідомлення і корекції своїх активних та пасивних конфліктогенів.

Рефлексія (від лат. reflexio – обертання назад) у широкому розумінні – це процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів [8]. У сучасній психології рефлексія досить активно теоретично й експериментально вивчається, проводиться аналіз особливостей рефлексії у спілкуванні, науковому пізнанні, навчанні, у розвитку самосвідомості тощо. Однак феномен професійної рефлексії, її місця в різних видах професійного мислення і діяльності та її взаємозв'язок з професійною майстерністю ще не достатньо описаний і досліджений.

Професійна рефлексія психолога-практика спрямована на: усвідомлення себе реального і себе як особистості; усвідомлення себе як професіонала, своїх дій, поведінки та іміджу, прогнозування їхніх наслідків ("Яким мене бачать інші?"); усвідомлення змісту запиту Клієнта, істотності запиту і його глибинного змісту; усвідомлення змісту ситуації Клієнта та можливих засобів її розвитку; моделювання наслідків і прогнозування дій Клієнта тощо.

Сьогодні соціально-педагогічна робота із сім'єю в будь-яких її формах передбачає майже у всіх випадках консультативну роботу, що носить інформаційний, психологічний, терапевтичний, а інколи й психотерапевтичний характер.

Соціально-педагогічне консультування – взаємодія у спілкуванні соціального педагога і сім'ї, спрямована на допомогу сім'ї в реалізації її прав та прав членів сім'ї в родині. Змістом консультування є суб'єктивні проблеми сім'ї та її членів відповідно до об'єктивних проблем розвитку сім'ї за етапами реалізації особистості

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕТОД РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ СКЛАДНОЇ СІМ'Ї

в стосунках “батьки – діти”, “діти – діти”, “батько – мати”, “чоловік – дружина”, “сім'я – суспільство”.

Завдання соціально-педагогічного консультування:

- емоційна підтримка і увага до переживань клієнта;

- розширення свідомості і підвищення педагогічної компетентності клієнта;

- зміна ставлення до проблеми (від “безвиході” до “вибору рішення”);

- підвищення стресової і кризової толерантності;

- розвиток реалістичності і плюралістичності світогляду;

- підвищення відповідальності клієнта і вироблення готовності до творчого освоєння світу [11, 6 – 7].

Розглянемо деякі методики психологічного консультування сім'ї, які може використати у своїй практичній роботі соціальний працівник.

Досить часто члени сім'ї, що конфліктують, втрачають здатність до щирого, відвертого спілкування, оскільки створені стереотипи спілкування заважають розуміти одне одного. Відновити цю здатність допомагає *метод “сімейної ради”*. Процедура застосування методу передбачає такий алгоритм дій. У чітко визначений час кожен член сім'ї говорить про свої плани, побажання, потреби, спогади або інші речі, що є актуальними для нього. У цей час інші повинні уважно слухати і не робити нічого, що могло б порушити висловлювання. Потім ті, хто слухав, коротко переказують почуте, без будь-якої критики та інтерпретації. Після цього говорить наступний. Висловлювання закінчується у строго відведений час, сказане на “сімейній раді” не обговорюється до наступної “ради”.

Е.Берн зазначає, що під час консультації у психотерапевта використовуються такі види ігор: 1) ігри, в які грають психотерапевти та інші представники служби допомоги (“Я всього лише намагаюсь Вам допомогти”, “Психіатрія”); 2) ігри, в які грають люди з медичною освітою, які є членами психотерапевтичних груп (“Оранжерея”); 3) ігри, в які грають пацієнти і клієнти (“Бідняк”, “Селянка”, “Каліка”) [2].

Морально-психологічне благополуччя батьківської сім'ї є чи не головним фактором, який впливає на стабільність сімейного союзу юнаків та дівчат, які виростили в цій сім'ї. Особливо, це виражається у збереженні своєрідних відносин. Так, наприклад, характер взаємовідносин батьківського подружжя визначає установки на взаємовідносини, які складаються у їхніх дітей, а стиль цих відносин дуже часто засвоюється як еталонний [4].

Складна сім'я – сім'я, у межах якої проживає дві і більше сім'ї, можливо, родичі. *Конфлікт* – взаємодія двох або більше суб'єктів, які мають взаємодетерміновані цілі і реалізують їх у збиток один одному (або за рахунок іншого) [9, 30].

У родині, де разом проживають дві сім'ї, стають основними так звані “горизонтальні” відносини, де дорослі спілкуються на одному рівні. Однією з проблем у взаємовідносинах цієї родини є неусвідомленість батьками зменшення ролі власного авторитету, оскільки діти вже не є повністю об'єктами безумовного виконання і дотримання правил батьків, а самі уже можуть виконувати роль наставників для своїх нащадків. Так чи інакше, набуття нової ролі вимагає повного отождолення себе з нею. А при постійному контролі дій це неможливо. В основному саме це і є ключовим питанням, до якого прямують і яке розв'язують соціальні педагоги як консультанти.

Проводячи консультативну роботу, соціальний педагог повинен враховувати особливості та рівень взаємовідносин у сім'ї.

У соціальній психології виділяють наступні види взаємовідносин між людьми. Співробітництво – ідеальний випадок взаємовідносин, що передбачає взаєморозуміння і взаємопідтримку. Паритет – рівні, партнерські взаємовідносини, які базуються на взаємовигоді членів союзу. Змагання – бажання досягнути більшого і кращого через доброзичливе суперництво. Конкуренція – прагнення керувати іншими. Антагонізм – різкі суперечності між членами групи, при яких об'єднання цих осіб має чітко виражений примусовий характер; група зберігається лише завдяки тиску ззовні. Найкращим видом для взаємодії є співробітництво.

Для складної сім'ї характерні такі типи взаємовідносин. *Конфронтація* як тип відносин у сім'ї – це протиставлення подружжя, зіпсування їхніх поглядів. У центрі зіткнень нерідко проявляються питання виховання дітей. *Співіснування* характеризується тим, що ззовні сім'я живе цілком благопристойно: дорослі працюють, діти навчаються. Але при цьому кожен живе своїм життям. Головна риса таких відносин – невтручання в справи один одного. Навіть батьки прагнуть не втручатися в справи дітей. Кожен із зазначених типів відносин не є оптимальним. Вони не формують колективізм, негативно позначаються на розвитку особистості, що формується, заважають у досягненні щастя дорослими, гальмують розвиток, приводять сім'ю до катастрофи. Природно, такі родини не можна вважати колективами.

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕТОД РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ СКЛАДНОЇ СІМ'Ї

Зовсім інша ситуація в сім'ї, якій притаманні відносини *співдружності*. Для них характерна єдність чи близькість поглядів, прагнень, інтересів, взаємодопомога, згуртованість. А скільки людей повинно бути в родині, щоб став можливий такий тип відносин? На думку російських психологів: "...було би помилкою розглядати розмір сім'ї як її єдину і навіть визначальну характеристику. Усе в кінцевому рахунку вирішується її моральним кліматом, цілями, що ставить вона перед собою, загальною стратегічною лінією її розвитку. Просто у великій родині легше протікають колективотворчі процеси, переборюється індивідуалізм, і створюються умови для розвитку гуманних взаємин" [12, 39].

Що ж стало причиною виникнення такого суперечливого явища у сімейному середовищі, як конфліктність взаємовідносин складної сім'ї? Стрімкі зміни у суспільстві сприяли виникненню "інтеграційного розщеплення", яке характеризується, з одного боку, непорозуміннями між поколіннями, а з іншого – рядом відмінностей у межах одного покоління. Молоде покоління є носієм деяких західних цінностей і уявлень, чужих для середнього і старшого покоління. Наслідком нетерпимості, що виникає на цій основі, виступають реакції протесту, опозиції, втеч, які є підґрунтям для формування залежної поведінки (алкоголізм та наркозалежність).

Соціальними психологами встановлено, що основними факторами психологічної стійкості, як і стабільного, так і для нестабільного суспільства, є певні індивідуально-психологічні особливості індивіда, його установки та світовідчуття.

Отже, спеціаліст, який працює у сфері надання психолого-педагогічної допомоги сім'ї, повинен враховувати різні психологічні стани і соціальне самопочуття представників різних поколінь. Знання психологічних особливостей різних поколінь сприятиме побудові ефективних програм психолого-педагогічної корекції стосунків у сім'ї.

І все таки, конфлікти у взаєминах молодого подружжя з батьками – явище досить поширене. Т. Гурко пише: "... часто виходить, що саме вони (батьки), "досвідченіші і мудріші", ведуть себе неправильно, руйнують, а то і просто знищують молоду сім'ю. Проблема полягає в тому, що батьки, навіть після укладання шлюбу їхніми дітьми, продовжують бачити у своєму синові або дочці дитину, намагаються керувати подружжям, нав'язувати йому свою точку зору і нерідко втручаються у взаєностосунки молодих [1, 54].

Отже, виникають два основних питання: перше – як сприяти гармонізації взаємин батьків із

молодим поколінням і друге – як зберегти старшому поколінню крихту реалізму щодо дійсності.

Сварки і конфлікти у сім'ї відображають негативні сторони спілкування її членів. *Методика "дні турботливого спілкування"* покликана переорієнтувати членів сім'ї на прийнятні аспекти взаєностосунків. Завдання, яке виконують члени сім'ї у цьому випадку, формується таким чином: вони повинні поводити себе так, неначе у їх взаєминах немає конфлікту.

Під час зустрічі із сім'єю, спеціаліст може запропонувати їй різні завдання з різною кількістю змінних (наприклад, розділити п'ять яблук серед чотирьох членів сім'ї). Мета подібних завдань полягає у наданні доручення сім'ї, при виконанні якого вона не змогла б використати правило рівності. Це дозволяє встановити ієрархію у сімейних стосунках, вимоги до лідерства, систему контролю, агресію та прив'язаність, а також сімейні правила.

Метод "позитивного контракту" сприяє усвідомленню мотивів поведінки членів сім'ї і створює умови для набуття ними навичок співробітництва. Він ґрунтується на припущенні, що між членами сім'ї існує конкурентна руйнівна тенденція, спрямована на заподіяння шкоди іншому. Цю тенденцію можна спрямувати у позитивне русло. Для досягнення цієї мети членами сім'ї пропонується позитивно сформулювати свої побажання і наступної зустрічі зі спеціалістом змагатися, хто більше таких побажань виконає.

Наведені методи впливу на сім'ю реалізуються через **завдання, спрямовані на зміну поведінки** членів сім'ї і завдяки цьому впливають на стосунки в ній. В основі використання завдань такого типу лежить базова установка: певній поведінці можна навчитися, а небажаної поведінки можна позбавитись або значно зменшити її інтенсивність.

Соціальний працівник може також використовувати **завдання, спрямовані на зміну образу**. Члени сім'ї створюють умовні образи самих себе, сім'ї і стосунків у сімейному середовищі. Ці образи можуть бути перекрученими, не досить або занадто узагальненими, неповними. Г. Навайтіс зазначає, що методи, які використовують уяву клієнтів під час проведення консультації, допомагають їм краще усвідомити певні образи, що визначають поведінку, а також цілеспрямовано створювати більш позитивні образи [10, 50].

Для дослідження уявних образів членів сім'ї можна використати такі методи:

- метод завершення фраз;

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕТОД РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ СКЛАДНОЇ СІМ'Ї

- закінчення історій;
- асоціації (коли людину просять відгукнутися, прореагувати на слово, образ чи історію);
- творчість (коли дається завдання створити свою історію, виразити свої взаємини за допомогою засобів мистецтва або гри);
- обговорення ситуацій, що є подібними до сімейних труднощів;
- метод парадоксальних інтерпретацій (включає: перебільшення значення якогось аспекту поведінки або емоції; підкреслювання симптомів; повторення неприємних дій або розповідей тощо).

Основна мета цих методів – зміна негативного ставлення на позитивне; виявлення цінностей членів сім'ї. Подружжю пропонується скласти списки цінностей: один список – свої цінності, інший – цінності партнера. Аналіз списків дозволяє оцінити правильність сприйняття іншого, суперечності між партнерами і внутрішні суперечності, умови виникнення надання переваги. Складання списків цінностей можна доповнити завданням уявити своїх батьків, їх вказівки, себе у дитинстві. Це дозволить краще зрозуміти вплив сімейних традицій на ситуацію в сім'ї, яка перебуває на консультації.

Соціальний працівник у роботі з молодого сім'єю може використати завдання на основі виборів, які реалізуються, як дії. Мета таких завдань – відволікти сім'ю від інтелектуальних обговорень, рішень, цінностей і образів, зорієнтувавши її на символічну (але також і реальну) взаємодію, яка наочно показує поведінку у сім'ї.

Ще одним напрямком консультативної роботи соціального працівника з людьми старшого покоління може виступати *послаблення негативних переживань щодо молодого покоління*.

Молоді люди є носіями цінностей, які незрозумілі старшим, а іноді й приголомшують їх. Для соціального працівника як представника молодого покоління цей аспект роботи виявляється досить складним і суперечливим. Як знайти спільну мову з клієнтом, що належить до іншої "вікової категорії", як заслужити його довіру, як не увійти у конфлікт із його цінностями, які можуть здаватися безглуздими? Це все – питання професійної майстерності і сумління. Технологія роботи з клієнтами, що належать до старшого покоління, полягає в орієнтуванні їх на розуміння і рефлексії двох основних моментів:

- їх власне покоління було колись щодо представників більш старшої вікової групи в такому ж становищі, як тепер молоде покоління

– до їхнього;

- пройде час і це молоде покоління опиниться у такому ж становищі для більш молодшого покоління [5, 54].

Ще один аспект, на який хотілося б звернути увагу, це рівень тривожності серед різних груп населення. За даними Л.Н.Юр'євої, рівень тривожності та індекс життєвої задоволеності корелюють із поколінною належністю:

- в осіб до 30 років домінує нормальний рівень тривожності і високі показники життєвої задоволеності, що є свідченнями благополуччя психоемоційної регуляції та життєвого оптимізму;

- в осіб середнього віку (31 – 55 років) підвищується тривожність знижуються показники життєвої задоволеності та оптимізму, що вказують на граничну мобілізацію психоемоційних ресурсів і зниження психологічної стійкості особистості;

- у представників старшого покоління (особливо у непрацюючих пенсіонерів), відбулося катастрофічне зниження індексу життєвої задоволеності і підвищення тривожності.

Висновки. Безперечно, такий напрямок у соціальній роботі, як допомога сім'ї, є багаторівневий, комплексний і складний за рахунок різноманітності проблематики, що завжди присутня у взаємодії особистостей. Але соціальний педагог має всі можливості підтримати членів сім'ї у складних заплутаних ситуаціях за допомогою консультативної роботи.

1. Гурко Т. *Семейный портрет без розовых тонов* // *Узы брака, узы свободы*. \ Сост. Розумовская Т. – М., 1990. – С. 54 – 69.

2. Е.Берн *Люди, которые играют в игры. Игры, в которые играют люди*. – М., 1992.

3. *Етичний кодекс психолога* // *Практична психологія та соціальна робота*. – 1998. – № 4, 2.

4. Ковалев С.В. *Психология современной семьи: Информ. - метод. материалы к курсу "Этика и психология семейной жизни"*: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 208 с.

5. *Молода сім'я: проблеми та умови її становлення* / За ред. проф. А. Й. Капської. – К.: ДЦССМ, 2003., – 184 с.

6. Пов'якель Н. И. *Развитие средств саморегуляции профессионального мышления будущего практического психолога* / *Психологічна освіта в системі вищої школи*. – К.: Класе. – 1997. – С. 118 – 122.

7. Пов'якель Н. И. *Професійна рефлексія психолога-практика* // *Практична психологія та соціальна робота* – 1998. – №6 – 7. – С.3 – 6.

8. *Рефлексія* // *Психологія. Словарь* / Под

ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

ред. А. В. Петровского. – 1990. – С. 340.

9. Словарь-справочник по социальной работе / Под. ред. Е.И. Холостовой. – М., 2000. – 424 с.

10. Технологии социальной работы: Учебник / Под общ. ред. проф. Е.И. Холостовой. – М., 2001. – 400 с.

11. Трубавіна І.М. Консультування сім'ї. науково-методичні матеріали. Частина І. – К.: ДЦССМ, 2003. – 88 с.: 6 – 7.

12. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: ЭКСМО – Пресс, 2000. – 512 с.

Світлана Андрійчук, здобувач, асистент кафедри загальної та соціальної педагогіки
Чернівецького національного університету
ім. Юрія Федьковича

ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті робляться спроби створити теоретичну модель реалізації соціального супроводу прийомних сімей, що виховують дітей з особливими потребами. Увага акцентується на плануванні соціального супроводу, особливостях його проведення в роботі з цією категорією населення.

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтенсивної гуманізації навчання і виховання підростаючого покоління дедалі більша увага звертається на створення умов, за яких діти мають можливість повністю реалізувати свій внутрішній потенціал. Дитині необхідно забезпечити максимально можливий рівень фізичного та психічного здоров'я, доступ до отримання якісної освіти, безпечне життя та захист від будь-яких проявів насильства, позитивні емоційні переживання, відчуття того, що вона потрібна, що її люблять. Лише в таких умовах у дитини формується позитивна і адекватна самооцінка, впевненість у собі і, власне, саме в таких умовах дитина успішно соціалізується. Закономірно, що лише сім'я як основний виховний інститут суспільства здатна забезпечити задоволення основних потреб дитини, створити атмосферу, в якій вихованець почуватиме себе комфортно. Але не у кожній дитині є можливість жити з рідними батьками в силу тих чи інших причин. Оптимальна альтернатива у такому випадку – прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, усиновлення (удочеріння). Як відомо, значний відсоток дітей у дитбудинках становлять малюки, що мають певні порушення у своєму розвитку (нерідко саме дефект і є причиною їх потрапляння у стіни дитбудинку). Ці діти потребують особливого догляду, специфічних умов навчання і виховання. Звісно ж, навіть у найкращих дитячих будинках вони не зможуть

отримати того, що може дати сім'я: материнської ласки, батьківської поради, теплоти сімейної атмосфери. А саме це так необхідне дитині, що внаслідок порушень у своєму розвитку відчуває себе "зайвою". Якщо порівнювати дитячий будинок сімейного типу і прийомну сім'ю як дві альтернативи щодо влаштування дитини з особливими потребами, то найбільш оптимальним варіантом, на наш погляд, є прийомна сім'я, оскільки менша кількість дітей дає можливість звертати більшу увагу на розвиток дитини з особливими потребами (а це, в свою чергу, вимагає чимало часу і терпіння).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження особливостей соціального супроводу прийомних сімей знаходимо у працях О.О.Яременка, Г.М.Бевза, Л.В.Косаревської, Л.В.Балима, А.Й.Капської, Н.М.Комарової, Л.С.Волинця, Н.В.Солобай, І.В.Пеша та ін., проблеми соціальної роботи з дітьми-інвалідами та сім'ями, в яких вони виховуються, висвітлено у дослідженнях І.Б. Іванової, О.В. Безпалько, А.Й. Капської, І.Д. Зверева, В.І. Курбатова, Е.І. Холостової та багатьох інших. Але, на жаль, майже немає теоретичних наробок у питаннях соціального супроводу прийомних сімей, що взяли на виховання дітей з особливими потребами. У практичній діяльності знаходимо яскравий приклад виховання дітей з обмеженнями у фізичному і психічному розвитку. Так, отець Михайло Жар у с. Банчени Герцаївського району